

IRENA STRAMLJIČ BREZNIK

KOLEKTIVNA MONOGRAFIJA O GLASBENIH
MOTIVIH V FRAZELOGIJI

COBISS: 1.19

Frazeološki štúdie VI: hudobné motívy vo frazeológii, ur. **Mária Dobříková**, Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, 372 str.

0

Kot ugotavlja urednica zbornika Mária Dobříková, ni kulture ali civilizacije brez jezikovnih in glasbenih izraznih sredstev, zlasti slednja pa so bodisi v obliki človekovih glasov ali glasov, izvabljenih iz primitivnih instrumentov, spremljali družbene rituale. Po nekaterih antropoloških teorijah naj bi se iz njih celo razvil jezik. Še več: sodobni psiholingvistični eksperimenti potrjujejo, da glasbo in jezik uravnava ista dela človekovih možganov.

Glasba je imela in ima pomemben vpliv na razvoj kreativnega mišljenja, tudi koncepti s področja glasbe pronicajo v jezik in se odražajo v frazeološki sliki sveta. Zato ni naključje, da je bila osrednja tema znanstvene konference, ki je potekala v Bratislavi 26. in 27. septembra 2014, posvečena glasbi in njenim prvinam v frazeologiji slovanskih in neslovanskih jezikov. Da gre za izjemno aktualno temo, ki je sprožila veliko različnih raziskovalnih pristopov, kaže tudi 34 udeležencev iz 11 držav (Belorusija, Bolgarija, Češka, Hrvaška, Latvija, Madžarska, Poljska, Rusija, Slovaška, Slovenija in Srbija).

1 Monografija je bila na pobudo Slovaške frazeološke komisije pri Mednarodnem komiteju slavistov posvečena 60-letnici slovaškega frazeologa Petra Ďurča, ki je hkrati tudi aktiven član evropskega frazeološkega združenja EUROPHRAS.

Prispevki sledijo dvema tematskima sklopoma. Opazno število udeležencev se je glasbeni motiviki približalo s kontrastivnega vidika.

Tako je v tem sklopu in v zborniku sploh osrednje mesto pripadlo uglednemu frazeologu Valeriju Mokijenku (Rusija), ki je predstavil bogat slovanski inventar frazemov in pregovorov s sestavino *violina* v ruščini, beloruščini, poljščini, češčini

in slovaščini ter ob frazemih *igrati prvo violino* in *igrati drugo violino* predstavil kulturne in zgodovinske specifičnosti posameznih narodov.

Luiza Bajramova (Rusija) je predstavila glasbene motive v frazemih in citatih iz pesmi kot odraz duševnega stanja človeka. Posebno pozornost je namenila tistim citatom, ki vsebujejo pozitivno vrednotenje, in pri tem upoštevala še njihovo etimološko razsežnost, ki je dodatno prispevala k aksiološki osvetlitvi.

O etnokulturnem statusu ljudskih aerofonov (glasbil, pri katerih zvok nastane s tresenjem zraka v cevi), ki v frazeologiji kažejo položaj človeka v družbi, njegov pogled, tipične lastnosti in odnos do dela in morale, je pisala Mária Dobříková (Slovaška). Tudi s prevodoslovnega vidika je primerjala bolgarske frazeme s sestavinami *gauda*, *kaval* in *svirka* ter slovaška frazema *odišiel s pišťalkou a vrátil sa s pišťalkou*, ki odražajo spoznavno, vrednotenjsko in diskurzivno raven, do katere sta bolgarska in slovaška jezikovna skupnost dospeli z reflektiranjem konkretnih življenjskih položajev, povezanih z vokalno-instrumentalnimi pojavi.

Frazeme s sestavinami *zvon*, *boben* in *gajde* je v srbskem in slovaškem jeziku primerjala Vesna Đorđević (Srbija) in ugotovila, da absolutnih ustreznikov v opazovanem korpusu frazemov ni. Srbski frazemi s sestavino *boben* imajo le delne ustreznike (enaka sta le motivacija in pomen) v slovaškem jeziku, medtem ko za frazeme s sestavino *zvon* in *gajde* obstajajo v slovaščini samo semantični ustrezniki.

Miroslav Dudok (Slovaška) je hrvaške in srbske frazeme s sestavino *gusle* predstavil z vidika intertekstualnosti in ugotovil, da v slovaščini za dani primer ne obstajajo frazeološki ustrezniki, ker realija ne obstaja, zato tudi ni razmer za medbesedilno rabo, kot ji je mogoče slediti v drugih južnoslovanskih jezikih.

Željka Fink (Hrvaška) je predstavila frazeme s sestavino *ton* v hrvaščini in ruščini. V uvodu je izpostavila več možnosti za nastajanje frazemov kot odraza realne slike iz narave, zgodovinskih dogodkov ali vrste človekovega delovanja. Kot posebno skupino je izpostavila tudi frazeme, povezane s posameznimi oblikami umetnosti, posebej glasbene. Na podlagi analize frazemov s sestavino *ton* ugotavlja, da je frazem *dati/dajati ton (čemu)* zaradi pojavnosti v drugih jezikih praktično evropeizem, pri antonimnem paru *zvišati ton – znižati ton* pa prihaja tudi do sestavinskih zamenjav s sestavino *glas*.

Zanimiv zorni kot raziskovanja je ubrala Mária Košková (Slovaška), saj je predstavila neglasbenost glasbenih motivov v slovaški in bolgarski frazeologiji in ugotovila, da je v njih zakodirana večinoma negativna konotacija.

Zuzana Kováčová (Slovaška) je s primerjavo slovaških in španskih frazemov s sestavinama *peti* in *plesati* potrdila, da je naše razumevanje v veliki meri metaforično, saj je primerjava enakih sestavin v dveh tipološko različnih jezikih potrdila pomenske in konotativne podobnosti.

Primerjavo čeških, hrvaških, srbskih in bolgarskih frazemov z motivi glasbe, ki vsebujejo številske sestavine (*první (druhé, třetí) housle* in *deveta rupa na*

svirali, deveta dupka na kavali), je s formalnega in pomenskega vidika predstavil Pavel Krejčí (Češka).

Kristina Menyhart (Madžarska) s primerjavo bolgarskih in madžarskih frazemov, v katerih je sestavina glasbilo, potrjuje znano dejstvo, da se v frazeologiji odražajo kulturne razlike. V bolgarskih frazemih se pojavljajo tradicionalna bolgarska glasbila, kot so *dude*, *boben* in *flavta*, v madžarskih pa poleg *dud* in *bobna* še *violina*.

Glasbila v nemških in slovaških svetopisemskih besedilih so zanimala Juraja Glovna (Slovaška), zato je primerjal njihove sestavine v frazemih obeh jezikov.

Glasbene metafore v beloruski in srbski frazeologiji je sopostavila Svetlana Goljak (Srbija) in opazila naslednje preslikave: (1) petje, glasba = radost, harmonija; (2) petje, igranje na instrument = govorjenje (praviloma negativno); (3) igranje na instrument, ples = položaj, status v določeni ureditvi. Leksemi in frazemi tako odražajo univerzalno percepcijo glasbe v evropski kulturni dediščini.

Predstaviti svet glasbe v hrvaški in nemški frazeologiji je bil izziv tudi za Majo Opašić (Hrvaška). Izdelala je podrobno tipologijo tovrstnih frazemov, tako da so v posameznih tipih: (a) popolni ustrezniki, saj se ujemajo v sestavinah, frazeološki sliki in pomenu frazema v obeh jezikih; (b) delno prekrivni le pri leksemskih sestavinah; (c) različne sestavine in različne frazemske slike; (č) formalno podobne, vendar pomensko različne enote, in (d) specifični frazemi vsakega jezika kot odraz kulture.

Veliko prekrivnost v konceptih o stereotipih, povezanih s pesmijo in plesom v slovaškem in srbskem jeziku, je odkrila Stefana Paunović Rodić (Srbija).

Jezikovni sliki sveta ruskega in latvijskega jezika, ki se kaže v frazemih z glasbenimi motivi v obeh jezikih, je primerjala Tatjana Stojkova (Latvija) in ugotovila, da latvijski frazemi v večji meri odražajo nacionalno sliko sveta, ki je bližja ljudskemu slovstvu.

Milina Svítková (Slovaška) ugotavlja, da je zvok temeljni motivacijski vzvod za frazeme s sestavino *zvon* v hrvaških in slovaških frazemih, saj je tesno povezan z različnimi funkcijami obveščanja.

Frazeološke enote z leksemi iz sveta glasbe je v treh genetično različnih jezikih (poljskem, angleškem in italijanskem) raziskala Joanna Szerszunowicz (Poljska) in ugotovila, da je med popolnimi, delnimi, vzporednimi in ničtimi ustrezniki najbogatejša skupina vzporednih, ki temeljijo na konceptualizaciji metaforičnih pomenov.

Ivana Vidović Bolt (Hrvaška) je na primeru hrvaških in poljskih frazemov z živalsko sestavino potrdila, da je užesu prijetno petje v obeh jezikih povezano s pticami pevkami, neugodno pa z oglašanjem drugih živali, kot so koza, osel, mačka ipd.

Frazeološke vzporednice, povezane z glasbo, je v izbranih slovanskih jezikih predstavil Włodzimierz Wysoczański (Poljska), in sicer v treh skupinah: (a) v frazemih, ki vsebujejo sestavino iz tematskega polja glasba; (b) s sestavinami, ki se nanašajo na glasbo; (c) brez sestavin, ki bi se nanašale na glasbo, a o njej govorijo.

Glasbo kot izhodišče za frazeološko konceptualizacijo sveta v angleščini in ruščini je prikazala Irina Zikova (Rusija) z vidika identičnih in različnih konceptualnih virov v sicer genetično različnih jezikih.

Drugi tematski sklop sestavljajo prispevki, ki frazeološko glasbeno motiviko obravnavajo znotraj enega jezika.

Milada Jankovičová (Slovaška) je raziskovala glasbo s stališča ustreznih dejanj, glasbil, oseb ali poimenovanj skladb in drugih glasbenih terminov kot motivacijskih izhodišč slovaških frazemov. Motivacijsko najbogatejši so frazemi z glagolsko sestavino, ki pomeni ustvarjanje zvokov, pomensko pa je z njimi najpogosteje izraženo vrednotenje človekovega fizičnega videza in njegovih intelektualnih sposobnosti.

Z glasbili v frazemih slovaškega jezika se je ukvarjala še raziskovalka Jana Skladaná, vendar z diahronega stališča, in pri tem upoštevala še pragmatično, pomensko in motivacijsko razsežnost obravnavanih poimenovanj za glasbila.

Bolgarski ironični frazemi s sestavinami, povezanimi z glasbo, so pritegnili Danielo Konstantinovo (Bolgarija) s stališča njihovih oblikovnih in stilističnih posebnosti, Elena Krejčová (Češka) pa je spremljala bolgarske frazeme s sestavinama, ki pomenita dve vrsti tolkal (*tapan* in *baraban*), in njihove spremembe v sodobni bolgarščini.

Vabljeni naslov *Tko to tamo pjeva i kako?* Barbare Kovačević (Hrvaška) odkriva analizo hrvaških frazemov, ki ubesedujejo petje in njegove načine. Prva skupina pomensko tematizira govor, druga skupina, katerih pogosta sestavina je *zoonim*, pa pozitivno ali negativno pomensko vrednotenje.

Marija Kovšova (Rusija) je predstavila idiome s sestavino *igrati*.

Sestavina *glas* s pomenom 'zvok, ki ga daje izvajalec pri petju' po ugotovitvah Erike Kržišnik (Slovenija) vstopa v omejeno količino slovenskih frazemov, v večini drugih frazemov pa se ta sestavina povezuje z drugimi pomeni, tj. najpogosteje s pomenom govorjenja in vedenja oz. poznanosti. Preverjanje po slovenskem korpusnem viru Gigafida pa je potrdilo tudi nekaj slovarsko še neregistriranih frazemov (npr. *glas in stas* 'pevski (redko igralski) nastop določene osebe', *prvi glas (česa)* 'najboljši, vodilni pevec', *biti na dobrem/slabem glasu* 'dobro/slabo peti').

Frazeme s sestavino *glasbilo* je v ruskih narečjih raziskala Jelena Kuzmina (Rusija). S semantičnega vidika izražajo oceno človeka in s tem njegovo umestitev v svetu.

Interakcija med jezikom in kulturo je osrednja točka prispevka Olge Meščerjakove (Rusija); frazeološke sestavine, povezane z glasom, petjem, pesmijo in plesom se povezujejo s filozofskimi temami eksistence, harmonije in družbenih odnosov, ki so pomembni za rusko kulturo.

Idiomatizacijo glasbenega izražanja v modernih avtorskih beloruskih pesmih in kritikah sta ob posameznih izrazih ter njihovih možnih pomenskih in strukturnih deformacijah predstavili Anastasija Morozova in Natalja Snigirjova (Belorusija).

3 Natalja Šesterkina (Rusija) je odkrila, da so v nemških frazemih s sestavino *ples* in *plesati* zakodirane mitološke, antropocentrične, vojaške in somatske prvine.

Kako so v ruskih krilaticah izraženi glasbeni motivi, je raziskala Svetlana Šuležkova (Rusija). Udeleženci konference so imeli edinstveno priložnost spoznati tudi bogastvo in variantnost kašubske frazeologije, še posebej pa nekaj njenih povsem izvirnih frazemov, ki jih je predstavila Kinga Wawrzyniak (Slovaška).

Urednici zbornika Márii Dobříkovi je uspelo oblikovati odlično kolektivno frazeološko monografijo, ki jo odlikujejo široki metodološki pristopi, raznolika zastopanost jezikov in reprezentativni nabor frazeoloških raziskovalcev, ki so glasbene motive predstavili bodisi v enem ali več jezikih. Monografija je tako ne samo pomembno referenčno delo znotraj slovanske frazeologije, temveč spodbuja tudi nove tematske frazeološke raziskave še za druga področja človekovega umetniškega izražanja.